

## **Me Shpinë pas Murit duke rikthyer sërish Luftën**

**Article by Beatrice White, Ece Temelkuran**

April 14, 2022

**Pasi humbi punën e saj si gazetare në Turqi pas kritikave të saj të hapura ndaj një regjimi gjithnjë e më jodemokratik, shkrimtarja Ece Temelkuran u përpoq të paralajmëronte ata në vendet e tjera për shenjat e autoritarizmit zvarritës. Megjithëse ka disa rreze drite, ajo paralajmëron se shumë demokraci perëndimore janë në terren të lëkundur ndërsa politika lëviz djathtas. Rruga e kthimit është e gjatë dhe kërkon që qytetarët të rimarrin dinjitetin e tyre dhe të rizbulojnë besimin te vetja, te demokracitë e tyre dhe te njëri-tjetri.**

***Beatrice White: Në librin tuaj Si të humbni një vend, ju diagnostikoni një formë të autoritarizmit bashkëkohor që nuk përmbysset me tanke, por përkundrazi merr fuqi në rritje. Cilat janë tiparet kryesore të këtij fenomeni? Si e shihni atë të mishëruar më së shumti në Evropë sot?***

Ece Temelkuran: Ky libër, disi për ironi, është shkruar si një manual për diktatorët e mundshëm. Por ajo gjithashtu ofron pamje të asaj që mund të ndodhë në Evropë. Ishte në fakt një thirrje për solidaritet global, por më së shumti i drejtohej vendeve evropiane dhe Shteteve të Bashkuara, sepse vende si India, Turqia dhe Pakistani dinë gjithçka rreth këtij procesi të çmendur të një vendi demokratik që lëviz me një process shumë të ngadaltë drejt politikës autoritare. Por vendet perëndimore e kanë marrë prej kohësh demokracinë si të mirëqenë. Ata kanë shumë besim në institucionet e tyre dhe në kulturën e tyre të ashtuquajtur “demokratike”.

Mesazhi kryesor është se autoritarizmi është një fenomen global dhe këta liderë autoritarë po mësojnë nga njëri-tjetri. Nuk vjen me uniforma, apo për më tepër me modele flokësh qesharake, si Boris Johnson dhe Donald Trump. Njerëzit janë mjaft të hutuar nëse ky identifikohet si fashizëm. Por ne duhet ta quajmë atë fashizëm, sesa populizëm apo autoritarizëm. Njerëzit shpesh mendojnë se fashizmi u fshi plotësisht në Evropë nga fundi i Luftës së Dytë Botërore. Në fakt, sapo ajo u mposht në fushën e betejës. Pak vende, janë përballur me historitë e tyre të fashizmit, përveç Gjermanisë.

Unë po përpiqesha të bëja një paralajmërim dhe t'i nxisja këto shoqëri në veprim, sepse në vende si Turqia, ne jemi të rraskapitur. Autoritarizmi nuk ka të bëjë vetëm me politikën – ai krijon korrupsion moral dhe prish konsensusin bazë brenda shoqërive. Ne kemi ende nevojë për qëndrueshmërinë e masave kundërshtare, të shqetësuara në Perëndim. Bëhet fjalë për përpjekjen për të gjetur një mënyrë për të ndërtuar një gjuhë të përbashkët – një narrative të përbashkët – në mënyrë që të mund ta kundërshtojmë këtë formë të re të fashizmit së bashku. Nuk mund të mposhtet vetëm nga njerëzit e një vendi të vetëm. Kërkon solidaritet global.

**Udhëheqësit si Recep Tayyip Erdoğan dhe Donald Trump janë të aftë në përvetësimin e retorikës së demokracisë: vetëm fitoret e tyre janë rezultate vërtet demokratike. Si e kuptuan ata që mbrojnë parimet demokratike kundër autoritarëve që edhe konceptet që ata mbrojnë janë uzurpuar?**

Kjo që ata thonë nuk është plotësisht e gabuar. Por, ata fitojnë zgjedhjet, fitojnë në kutinë e votimit, kjo thjesht ilustron krizën e përfaqësimit që po përjetojmë aktualisht. Sepse, gjatë një periudhe të gjatë, demokracia është shndërruar në kuti votimi. Fushata për të ndaluar pushtimin e Irakut në vitin 2003 ishte një shembull i mrekullueshëm. Rrugët ishin plot me njerëz që i thoshin jo luftës, megjithatë udhëheqësit e tyre vazhduan gjithsesi.

Kur libri doli dy vjet më far, me paralajmërimet e tij për atë që kishte të ngjarë të vinte, shumë e hodhën poshtë atë për një ndjenjë përjashtimi. Por tani njerëzit në vende si Britania e Madhe, Franca, Gjermania dhe SHBA janë kthyer në të. Kjo tregon se farë harkun kohor të dy viteve, të gjitha këto institucione, të gjitha këto të ashtuquajtura demokraci të pjekura, kanë filluar të humbasin besimin në vetvete. Po ndodh jashtëzakonisht shpejt, para syve tanë.

Procesi mund të gjurmohet shumë më tej – deri në fund të viteve 1970, kur Margaret Thatcher dhe Ronald Reagan deklaruan se “nuk ka farëative”. Pas kësaj, sidomos pas Luftës së Ftohtë, demokracia u bë diçka administrative, diçka për të cilën dikush tjetër duhet të kujdeset për ne. Drejtimi i një vendi kishte të bënte me numra – numra që flisnin me numra. Njerëzit nuk llogariteshin më. Nëse nuk ka farëative, farë bëjnë njerëzit? Ata vazhdojnë me jetën e tyre. Kjo është ajo që pritej prej tyre. Por kjo nuk ndodhi rastësisht. E majta u shtyp në çdo vend, qoftë me grusht shteti ushtarak, siç ndodhi në Turqi, qoftë nga Thatcher dhe Reagan që bënë luftë kundër sindikatave.

*E gjithë sfera politike ka lëvizur djathtas. Ne duhet të përballemi me këtë.*

E gjithë sfera politike ka lëvizur djathtas. Ne duhet të përballemi me këtë. Pa elementë përparimtarë në politikë dhe shoqëri, nuk ka kontrole dhe ekuilibra në aspektin moral dhe politikë. Kemi mbetur të jetojmë me fëmijën mutant të politikës neoliberale. Pa demokraci të vërtetë që përfshin drejtësinë sociale, përfundoni në një situatë në të cilën të gjithë mund të vetëshpalleshin “demokrat të vërtetë”.

Kjo lloj “demokracie”, e cila është ende gjendja jonë aktuale e demokracisë, kërkon masa të apolitizuara. Pra, ata prodhojnë një qytetar ideal që i shmanget politikës, një qytetar që mendon se demokracia ka të bëjë vetëm me kutinë e votimit, se politika e identitetit është gjithçka që ka rëndësi dhe se liria është vetëm një çështje e individit, e kështu me radhë. Rezultati i zvogëlimit të gjitha këtyre koncepteve janë njerëzit që mendojnë se nëse heqin qafe Bashkimin Evropian (veçanërisht në Mbretërinë e Bashkuar ) do të jenë të lirë dhe do të jenë “të mëdhejnë”. Ky model vazhdon ende sot. Por njerëzit duan të injorojnë periudhën e historisë kur politika e së djathtës u bë aq dominuese sa u bë gjendja jonë natyrore. Disa kriza të tjera po zhvillohen në të njëjtën kohë – krizat e kapitalizmit, demokracisë, klimës, e kështu me radhë – dhe kjo frikë mund të politizohet dhe mobilizohet lehtësisht nga liderët populistë të krahut të djathtë, nëse njerëzit nuk kanë zgjedhje reale dhe të qëndrueshme.

**Megjithatë, ka ende njerëz në rrugë sot - lëvizjet pro-demokracisë në Hong Kong, Rusi, Bjellorusi dhe Myanmar, për shembull. Por edhe në Perëndim, me të rinjtë në veçanti që kërkojnë drejtësi sociale, racore dhe mjedisore. Si i shihni këto lëvizje?**

Ekziston një pangjashmëri e madhe midis këtyre lëvizjeve - për sa i përket njerëzve në rrugë dhe kërkesave, prejardhjes dhe gjuhëve të tyre. Por unë shoh një të përbashkët globale: të gjithë ata po kërkojnë dinjitetin njerëzor, në mënyra të ndryshme. Kjo është pjesë e përgjigjes ndaj krizës së përfaqësimit dhe krizave të tjera me të cilat përballemi. Ka diçka shumë shpresëdhënëse në këto protesta dhe demonstrata që janë shfaqur, edhe gjatë një pandemie. Në mbarë botën, dëshira e njerëzve për dinjitet është edhe më e fortë se frika e tyre për të vdekur. Kjo tregon se njerëzimi ka ende njëfarë besimi në vetvete. Shpresoj që të gjitha këto demonstrata të mund të mbahen në solidaritet me njëri-tjetrin nën flamurin e dinjitetit njerëzor.

Ky brez i ri është kaq i zemëruar me gjeneratat e mëparshme. Pse nuk do të ishin? Të gjitha këto kriza i kanë rënë në përgjegjësin e tyre. Ata ndjehen sikur nuk kanë asgjë për të humbur. Ata shohin hipokrizinë; ata janë cinikë, janë sarkastikë dhe janë të zemëruar. Por ata ende po bëjnë pazare - ata ende duan diçka dhe e kanë të qartë se çfarë duan. Megjithatë, nëse nuk dëgjohen, valët e ardhshme të protestës nuk do të jenë aq elokumente.

**Njerëzit janë gjithashtu në rrugë në demokracitë që po rrëshqasin, veçanërisht grupet e marginalizuara, të drejtat themelore të cilëve tani kërcënohen, siç janë gratë. Si e shihni rolin e tyre në lëvizjet e rezistencës?**

Nuk është rastësi që rezistenca më e fuqishme e sotme vjen nga lëvizja e grave. Kur luftoni për jetën tuaj - në kuptimin e plotë të fjalës - ju luftoni më fort. Ky mund të duket si një problem i largët për gratë në Perëndim. Por mendoni për gjithçka që ka ndryshuar në vitet e fundit që më parë dukej e paimagjinueshme.

*Gratë janë kanarinat në minierën e qymyrit [...]  
sepse fashizmi sulmon gjithmonë femrat të  
parat [...]*

Në vende si Turqia, ka një luftë të gjithanshme ndaj grave. Por kjo është e parashikueshme sepse ne e dimë se mizogjinia është krahu i fashizmit. Gratë janë kanarinat në minierën e qymyrit kur bëhet fjalë për fashizmin. Kjo nuk është për shkak se sensorët e tyre politikë dhe moralë janë më të ndjeshëm se ata të burrave, por sepse fashizmi gjithmonë sulmon fillimisht femrën, dhe këtu nuk po flas vetëm për vetë gratë, por për gjithçka që është femër. Dhe fashizmi, mendoj, do të mposhtet duke çmontuar mizogjininë. Kjo u takon grave dhe tani ato po ndërgjegjësohen në mbarë botën. Për mendimin tim, e vetmja gjë frymëzuese për politikën sot janë të rinjtë, veçanërisht gratë.

**Lëvizjet protestuese shpesh zhvillojnë mënyra të reja për të bërë politikë. Një nga trashëgimitë e protestave të Parkut Gezi ishin asamblatë e njerëzve nga poshtë lart që u shfaqën nëpër qytet. A ka shenja se politika konvencionale mund të hapet ndaj disa prej këtyre praktikave, pasi lëvizjet sociale rrisin fuqinë e**

## **tyre?**

Po, mendoj se stabiliteti politik po kupton se nëse nuk i mirëpret këto lëvizje, ai do të jetë i vjetëruar, i kaluar dhe përfundimisht i shuar. Ne kemi parë organizma të rinj politikë të dalin nga lëvizjet në Hong Kong, Stamboll dhe Kajro. Por ato nuk janë në përputhje me demokracinë tonë përfaqësuese aktuale.

E vetmja mënyrë për të dalë nga ky ngërç është politika lokale. Kryetarët progresivë të bashkive, bashkitë dhe politikanët lokalë, të cilët janë të etur për të gjetur mënyra të reja për të bërë politikë, janë më të gatshëm të ndërveprojnë me këto lëvizje politike. Nëse protestat e Gezi nuk do të kishin ndodhur, [kandidati i opozitës së qendrës së majtë për CHP] Ekrem İmamoğlu nuk do të kishte fituar përsëri kur zgjedhjet për kryebashkiak të Stambollit u rivotuan në vitin 2019. Ishin ata njerëz që organizuan dhe mobilizuan veten dhe të tjerët për të votuar përsëri. Mendoj se ato lëvizje politike po na mësojnë përmes veprimeve të tyre. Vendosmëria, kokëfortësia dhe djallëzia që i bën ata kaq gjallërues, mund të freskojnë institucionet tona politike – nëse ato janë të hapura për t'u rifreskuar.

## **Si mund të gjelbërit dhe progresistët të arrijnë përtej qarqeve të tyre drejt shoqërisë më të gjerë, duke shmangur llojin e retorikës dhe strategjive populiste të përdorura nga kundërshtarët e tyre?**

Ne po jetojmë në një epokë frike dhe shpërbërjeje. Fashistët luajnë me emocionet dhe i monopolizojnë në diskursin e tyre. Unë mendoj se e majta në përgjithësi, por të Gjelbërit në veçanti, duhet të mendojnë për marrëdhëniet e saj politike me emocionet, si dhe për vlerat. Për të mos u frikësuar nga emocionet dhe për të mësuar se si të flasim përsëri me njerëzit, si dhe me veten tonë, për dashurinë, zemërimin, frikën dhe madje edhe besimin. Çfarë është besimi për ne? Në çfarë kemi besim? Çfarë mund të themi për dashurinë si njerëz të majtë? Apo për krenarinë? Unë shoh një distancë të mësuar nga emocionet brenda politikës progresive. Megjithatë, kjo është ajo që organizmat e rinj politikë po përpiqen të bëjnë; ata përpiqen të shprehin emocionet. Kjo është arsyeja pse ata janë kaq dinamikë dhe krejtësisht të ndryshëm nga politika e institucionalizuar dhe e vendosur.

## **Si romancier, ju eksploroni kompleksitetin e natyrës dhe motiveve njerëzore. Çfarë roli mund të luajë trillimi në ndryshimin e politikës dhe shoqërive tona dhe në ndihmën që na ndihmon të kuptojmë njëri-tjetrin?**

Fjalët, qofshin ato politike apo jo politike, nuk e ndryshojnë botën; janë vetëm njerëzit që besojnë në këto fjalë kush mund të bëjnë ndryshime. Prandaj është e pamundur të krahasohet shkrimi për politikën me shkrimin e trillimeve për sa i përket gjykimit moral të kontributit ren në botë. Nëse më pyet mua, romani im Gratë që fryjnë në nyje ka qenë shumë më transformues politikisht sesa Si të humbasësh një vend. Avantazhi i trillimit është se tregimi është një formë komunikimi më e dhembshur dhe më përçafuese; lexuesi e ka më të lehtë t'i afrohet shkrimtarit në dukje apolitik. Më pas, renda sferës së trillimit, shkrimtari mund të flasë për idetë dhe të vërtetën më të diskutueshme në mënyrë absolute.

## **Si një gazetar që foli vazhdimisht, shpesh u përballë me ata që qëndrojnë pas rënies demokratike të Turqisë. Libri juaj I ri Së bashku I kërkon lexuesit të zgjedhë të ketë besim te njerëzit me të cilët ndajmë këtë planet. Si do të thoshit**

## **se tani mund të ndërtojmë ura, për të pasur këtë besim tek njëri-tjetri?**

Mendoj se pyetja “si të ndërtojmë ura” nuk është ajo e duhura për t’u bërë. Ndonjëherë nuk ka ura. Politika nuk ka të bëjë vetëm me paqen dhe harmoninë, por me konfrontimin. Megjithatë ne e kemi dëbuar këtë mënyrë të menduari nga sfera jonë politike. Sistemi politik nuk e pëlqen konfrontimin, nuk dëshiron antagonizëm. Kjo është arsyeja pse njerëzit duhet të besojnë se nuk ka alternativë; nuk ka më asgjë për të luftuar. Pa e vënë re, ne e normalizuar këtë ide. Ne e hoqëm luftën nga fjalori ynë në përpjekje për të mbijetuar. Ne pranuar hapësirën tonë të pakësuar për të ekzistuar. Por nëse e kuptojmë se ata na kanë rrahur dhe se jemi të zemëruar, kjo mund të jetë një pikënisje nga e cila mund të bëjmë diçka. Politika ka të bëjë me luftën, për fat të keq. Do të ishte mirë nëse kjo luftë do të përfshinte vetëm fjalë, por ndonjëherë jo. Prandaj i kthehem kësaj disfatë; sapo të mposhteni legjitimoni disi, normalizoni disfatën dhe pastaj filloni të pyesni se si mund të ndërtojmë ura. Ne do t’i mposhtim ata. Ata duhet të ndalen. Si arrijmë në pikën që të bënim këtë pyetje për të jetuar së bashku me fashizmin? Jo, kjo është pyetja e gabuar! Këto janë pyetjet aftësuese të ideologjisë dominuese.

---



Beatrice White is the Deputy Editor of the Green European Journal. She has previously worked for a daily newspaper in Istanbul, Turkey, and in the UK House of Lords. She is a member of the editorial board of Green World Magazine.



Ece Temelkuran is an award-winning Turkish novelist and political commentator. She won the Edinburgh International Book Festival First Book Award for her novel *Women Who Blow on Knots* (Parthian Books, 2017). She is the author of the internationally acclaimed book *How to Lose a Country* (Fourth Estate, 2019). Her latest book is *Together* (Harper Collins, 2021).

Published April 14, 2022

Article in Albanian

Translation available in Armenian, English, French, Italian, Montenegrin, Russian

Published in the *Green European Journal*

Downloaded from <https://www.greeneuropeanjournal.eu/me-shpine-pas-murit-duke-rikthyer-serish-luften/>

*The Green European Journal offers analysis on current affairs, political ecology and the struggle for an alternative Europe. In print and online, the journal works to create an inclusive, multilingual and independent media space. Sign up to the newsletter to receive our monthly Editor's Picks.*